Марфалагічная інтэрферэнцыя

Ужыванне дзеяслоўных формаў

Мэта: ***разгледзець асаблівасці ўтварэння і ўжывання дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў у беларускай мове.***

Задачы:

- ***Прааналізаваць спосабы ўтварэння дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў у беларускай мове.***
- ***Фарміраваць навыкі нарматыўнага ўжывання дзеяслоўных формаў.***

Дзеепрыметнік –

гэта неспрагальная форма дзеяслова, якая абазначае прымету або ўласцівасць прадмета паводле дзеяння і адказвае на пытанні

які? якая? якое? якія?

Дысцыпліна - вызначаны парадак паводзін людзей, які адпавядае нормам права і маралі, што дзейнічаюць у грамадстве, а таксама патрабаванням той ці іншай дзейнасці.

дзеепрыметнік

дзеяслоў

трыванне
стан
час

прыметнік

род
лік
склон

	Прошлы час	Цяперашні час
Незалежны стан	-л- - збялелы -ш- - падросшы -ўш- -маўчаўшы	-уч-(-юч-)-1 спр. кіруючы -ач-(-яч-)-2 спр. гаворачы
Залежны стан	-н- - знесены -ен- - прынесены -ан- - замазаны -т- - забыты	-ем- - 1 спр. - кіруемы -ім- - 2 спр. - цярпімы

Заданне: ***Ад наступных дзеясловаў утварыць уласцівыя беларускай мове дзеепрыметнікі***

- Абнавіць
- Выдаць
- Выбіць
- Выпісаць
- Парушаць
- Патрабаваць
- Гандляваць

Ужыванне дзеепрыметнікаў

Для беларускай мовы не характэрны зваротныя дзеепрыметнікі (з постфіксам -ся)

Водолаз, опустившийся на дно моря.

Надежды, не сбывшиеся в молодости.

Дом, строящийся на пустыре.

Заданне. Перакладзіце на беларускую мову дзеепрыметнікі.

Прочитанный	Проданный
Натренированный	Розданный
Созванный	Созданный
Сформулированный	Затоптанный
Откопанный	Завершённый
Расшифрованный	Организованный

1. *Каждый* ***входящий*** *со двора вносил с собой свежесть и запах мягкого снега.*

(В. Короленко)

1. *Кожны,* ***хто ішоў са двара****, уносіў з сабою свежасць і пах мяккага снегу.*

(Пераклад Я. Шарахоўскага)

2. *Вдали глухо, точно из-под земли, слышался все возрастающий грохот*.

(И. Бунин)

2. *Удалечыні глуха, як з-пад зямлі, чуўся ўсё большы і большы грукат*.

(П-д Я. Скрыгана)

3. Я увидел в конце поля что-то большое, черное и услышал ***доносившиеся*** ***оттуда*** ***звуки*** ***флейты и барабана.***

(Л. Толстой)

3. Я ўбачыў у канцы поля нешта вялікае, чорнае і ***пачуў адтуль гукі*** ***флейты і барабана.***

(П-д Я. Брыля)

4. Мишка оглядывался на машину с работающим мотором.

(Ю. Казаков)

4. Мішка азіраецца на машыну з нявыключаным маторам.

(П-д Я. Скрыгана)

5. *Я вижу, как* Наденька *выходит* на *крылечко и устремляет* печальный, *тоскующий взгляд* на небо.

(А. Чехов)

5. *Я бачу, як* Надзейка выходдзіць на ганак і *журботна, тужліва глядзіць у неба*.

(П-д Я. Шахаўца)

6. Мне казалось, что эти полусонные люди не способны к работе, не спасут погибающий груз. (М. Горький)

6. Мне здавалася, што гэтыя напалавіну сонныя людзі не здольны да працы, не выратуюць ад пагібелі груз.

(П-д Я. Брыля)

7. Свежий, *прохватывающий ветерок* тянул с запада, и светлый *туман, как пар, поднимался* над *шумящей рекой*. **(Л. Толстой)**

7. Свежы, *пранізлівы ветрык* цягнуў з захаду, і светлы туман... падымаўся над *гаманлівай ракой*. (П-д Я. Шарахоўскага)

8. Это была хорошенькая девочка, маленькая, полненькая, румяная, с веселыми карими глазками, с вечной улыбкой на красных губках, вечно смеющаяся и болтающая.

(Л. Толстой)

8. Гэта была прыгожанькая дзяўчынка, маленькая, пухленькая, ружовая, з вясёлымі карымі вочкамі, з заўсёднай усмешкай на чырвоных вуснах; яна заўсёды смяялася і балбатала.

(П-д А. Кучара)

Дзеепрыслоўе – няменная форма дзеяслова, якая абазначае дадатковае дзеянне пры галоўным слове, выражаным дзеясловам-выказнікам

За дубамі ўзвышаюцца, гамонячы сваімі калматымі вершалінамі з сінім небам, вечназялёныя елі і сосны.

дзеепрыслоўе

- дзеяслоў
  - трыванне стан
- прыслоўе
  - нязменныя

–ўшы
пасля галосных

Незакончанае трыванне	Закончанае трыванне
1 спр. –учы (-ючы) набываючы 2 спр. –ачы (-ячы) гаворачы	пасля галосных –ўшы сказаўшы пасля зычных –шы перамогшы

Заданне 1. Ад наступных дзеясловаў утварыце дзеепрыслоўі незакончанага трывання.

Набываць	набываючы
Гандляваць	гандлючы
Забяспечваць	забяспечваючы
Адпавядаць	адпавядаючы
Заахвочваць	заахвочваючы
Кіраваць	кіруючы

Заданне 1. Ад наступных дзеясловаў утварыце дзеепрыслоўі закончанага трывання.

Сустрэць	сустрэўшы
Паабяцаць	паабяцаўшы
Заўважыць	заўважыўшы
Упэўніцца	упэўніўшыся
Дапамагчы	дапамогшы
Агледзець	агледзеўшы

Ужыванне дзеепрыслоўяў

Перечитывая *эту страницу, я замечаю, что далеко отвлёкся от своего предмета*

(М. Лермонтов)

Перачытваючы *гэтую старонку, я...*

Грушницкий, **увидев** меня издали, подошёл ко мне

(М. Лермонтов).

Грушніцкі, **убачыўшы** мяне здалёк, падышоў да мяне.